

Nieuwsbrief maart 2013

Inhoudsopgave

Nieuwsbrief Schoolcijfers, een tweede natuur	3.
Visie, missie en opzet van het project Schoolcijfers	3.
Voorlopige resultaten	4.
Informatiegebruik in Nederland en Vlaanderen: een vergelijkende studie	4.
De internationale bijeenkomst op woensdag 6 februari 2013	5.
De Scholen en hun voortgang	7.
Schoolcijfers binnen de Brede Schoollijn Kenniscentrum Talentontwikkeling	9.
Agenda voor de toekomst	10.
Contact	10.

Visie, missie en opzet van het project Schoolcijfers

Het project Schoolcijfers, een tweede natuur

Het tweejarige SIA RAAK gesubsidieerde internationale project Schoolcijfers is gericht op het versterken van de datageletterdheid en het handelingsrepertoire van (aanstaande) leerkrachten in het basisonderwijs. Doel van het programma is dat (aanstaande) leerkrachten en schoolleiders data uit schoolfeedbacksystemen (b.v. Cito, ParnasSys, ESIS) leren analyseren, gebruiken en toepassen en op basis daarvan hun handelingsrepertoire, gericht op het planmatig bevorderen van leerlingenprestaties, verrijken. Met een ontwikkelingsgerichte aanpak is het afgelopen jaar in slagvaardige schoolsupportteams, bestaande uit leerkrachten en (intern) begeleiders van de basisschool, docenten, studenten en onderzoekers van Hogeschool Rotterdam en Universiteiten, gewerkt en zijn trainingen ontwikkeld, uitgevoerd en geëvalueerd. Het effect van die trainingen op de ontwikkeling van de datageletterdheid van onderwijsprofessionals wordt onderzocht door middel van onderzoek. Het project leidt uiteindelijk tot een compleet trainingspakket voor data-gebruik in (groeps)plannen dat wordt ingezet in de onderwijspraktijk en de (academische) Pabo van de Hogeschool Rotterdam en Erasmus Universiteit. Op internationaal niveau leidt het project tot nieuwe praktijkgerichte kennis op het gebied van datageletterdheid en een duurzaam samenwerkingsverband waarin de kennisuitwisseling en gezamenlijke kennisontwikkeling wordt voortgezet. Diverse partners geven vorm aan de samenwerking, namelijk de basisscholen Vierambacht, Het Landje, De Notenkraker, PIUS X te Antwerpen (projectscholen), De Heijbergsschool, De Plevier, Andries van der Vlerk (volgenscholen), de Universiteit Antwerpen, Risbo; Erasmus Universiteit, CED-groep, Programmabureau Beter Presteren Gemeente Rotterdam, Instituut voor Lerarenopleiding en het Kenniscentrum Talentontwikkeling van de Hogeschool Rotterdam.

Visie, missie en opzet van het project Schoolcijfers

Er wordt in het project ruimschoots aandacht besteed aan het spanningsveld tussen het gebruiken van resultaten voor het verbeteren van het onderwijs en/of het gebruiken van resultaten als afrekening. Het projectteam Schoolcijfers kiest daarin een duidelijke positie. Het team pleit voor het gebruik van resultaten om onderwijsaanbod te kunnen verbeteren. De missie van het project is hoe je leerkrachten er toe kunt brengen om naast alle expertise die zij al inzetten ook data te gebruiken ter verbetering van hun eigen onderwijs. Een sterk punt van het project is de training die gericht is op het leren doorzien en doorlopen van de cyclus van het opbrengstgericht werken: het meten van leerlingresultaten, het analyseren en interpreteren ervan en het aanpassen van het onderwijs naar aanleiding van de analyse van resultaten. Concreet betekent dit dat we leerkrachten leren hoe zij datagestuurd kunnen werken en hoe zij relevante leerlingresultaten kunnen analyseren en interpreteren en dit kunnen verwerken in werkbaar groepsplannen om het onderwijs te richten, te evalueren en te sturen. Daarnaast is de training sterk gericht op de specifieke vakgebieden en domeinen (aanvankelijk, technisch en begrijpend lezen en rekenen). Het projectteam werkt vanuit actuele, eigen data van de leerkrachten en vanuit specifieke inhoudelijke kennis over leerlijnen en toetsen.

Voorlopige resultaten

Wat zijn de opbrengsten tot nu toe voor de deelnemende scholen? De houding ten aanzien van het kritisch kijken naar data en eigen handelen begint te veranderen. Er worden meer vragen gesteld bij de data. Er ontstaat inzicht dat data niet los staan van het onderwijs, maar dat data informatie geven. Daarnaast is er meer kennis over het gebruik van de soorten toetsen per vakgebied. 'Het kijken naar leerlijnen en doelen is weer een eye-opener'. Enkele reacties van deelnemende leerkrachten tijdens de trainingen: 'Ik zie dat het een geheel is, niet dat de toetsen losstaan van het groepsplan en mijn onderwijs', 'Ik maak concreet in mijn groepsplan wat ik de komende periode ga doen', 'We verzamelen zoveel gegevens, wat gaan we daarmee doen in ons onderwijs? Dit project helpt ons daarbij.'

Informatiegebruik in Nederland en Vlaanderen: een vergelijkende studie

In een context waarin scholen verantwoordelijk worden geacht voor de eigen onderwijskwaliteit, worden zij hoe langer hoe meer gestimuleerd om informatie te gebruiken voor hun schoolontwikkeling en met het oog op verantwoording naar diverse stakeholders toe. Hoe scholen met data omgaan is evenwel ook afhankelijk van de onderwijscontext van de school. Een grote nadruk op verantwoording zou er immers toe kunnen leiden dat scholen informatie gebruiken om hun onderwijskwaliteit te verantwoorden, eerder dan ermee aan de slag te gaan in het kader van schoolontwikkeling. Vooralsnog is echter weinig bekend over de verschillen en overeenkomsten in het datagebruik van scholen die toe te schrijven zijn aan de ruimere onderwijscontext van de school. Het project Schoolcijfers biedt voor onderzoekers boeiende aanknopingspunten om deze vragen aan de orde te stellen. De deelnemende scholen in Nederland en in Vlaanderen functioneren immers in verschillende nationale contexten, wat interessante mogelijkheden met zich meebrengt om vergelijkend onderzoek te doen. Roos van Gasse, onderzoekster aan de Universiteit Antwerpen, zal om die reden diepte-interviews afnemen bij 12 schoolleiders, waarvan de helft in Vlaamse scholen en de helft in Nederlandse scholen. De interviews vinden plaats tussen april en mei 2013. Op die manier wil ze inzicht bieden in verschillen en overeenkomsten in het informatiegebruik van basisscholen in de Nederlandse en de Vlaamse onderwijscontext en onderzoeken in welke mate deze toe te schrijven zijn aan hoe de bevroegde schoolleiders in hun onderwijscontext een sterkere nadruk op verantwoording en/of schoolontwikkeling ervaren. De resultaten worden in het najaar verwacht en worden uiteraard ook in deze nieuwsbrief besproken.

De internationale bijeenkomst op woensdag 6 februari 2013

Woensdag 6 februari heeft de eerste internationale bijeenkomst plaatsgevonden. Deze bijeenkomst stond in het teken van kennisdeling, beleid, onderzoek en onderwijspraktijk op het gebied van opbrengstgericht werken en datageletterdheid op basisscholen. Het ochtendprogramma was gericht op beleid en onderzoek. De actualiteit van het onderwerp op deze bijeenkomst is geschetst aan de hand van de problematiek rondom het afnemen van de CITO-toets. De overheid kan aan de hand van CITO-resultaten op een objectieve manier de effectiviteit controleren van de inzet van het door haar verstrekte geld. Zij doet dit ook. Ook middelbare scholen hechten groot belang aan de score van de CITO-toets en stellen harde eisen aan de scores van toekomstige leerlingen. Daarnaast toetst de Cito-toets de taal en- rekenvaardigheden van acht jaar basisonderwijs en geeft het leerkrachten inzicht in de effectiviteit van het onderwijs dat zij hebben gegeven.

Uit de presentatie van Jan Vanhoof (onderzoeker Universiteit Antwerpen) blijkt dat het gebruiken van toetsresultaten voor het verbeteren van het onderwijsaanbod rendeert. Omdat het proces van het leren omgaan met data veel vergt van schoolleiders en leerkrachten, kan ondersteuning en training hierbij helpen. Hij geeft aan dat het ondersteuningstraject het meest succesvol zal zijn als leerkrachten geënthousiasmeerd worden voor het gebruiken van data.

Fred Feuerstake (directeur PABO HR) heeft aangegeven hoe de opbrengsten van het project Schoolcijfers een plaats kunnen krijgen in het curriculum van de PABO. Waar veel basisscholen momenteel nog onvoldoende kennis en vaardigheden in huis hebben om effectief gebruik te kunnen maken van schooldata is het belangrijk dat leraren in opleiding wel datageletterd worden opgeleid.

De resultaten van het project worden opgenomen in de profileringsfase van de opleiding (het derde studiejaar). In deze fase werken studenten gedurende iedere onderwijsperiode aan een project waarbij het gaat om innovaties in het onderwijs. Eén van die innovatieve thema's is opbrengstgericht werken. Er wordt dan gewerkt vanuit een didactiek die is afgeleid van het probleemgestuurd onderwijs (PGO). Daarnaast kan een minor opbrengstgericht werken ontwikkeld worden. Minoren stellen studenten in het vierde studiejaar gedurende een half jaar (28 uur per week) in staat om rond een actueel thema een aanwijsbare extra competentie te verwerven. Zij zijn gericht op toekomstige uitdagingen waarvoor professionals zullen staan en stellen actuele vraagstukken in de beroepspraktijk aan de orde. Met deze maatregelen speelt het curriculum van de PABO een belangrijke rol in de borging van de onderzoeksresultaten van het project Schoolcijfers. Van september 2012 tot en met februari 2013 hebben zes studenten in het kader van de minoren Taal en Passend Onderwijs al reeds in Schoolcijfers geparticipeerd.

Eveline Kunst (programmamanager Beter Presteren Gemeente Rotterdam) heeft verteld dat het doel van het programma het verhogen van onderwijsresultaten is van alle leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs, met een specifieke focus op taal en rekenen. Er zijn raakvlakken tussen het project Schoolcijfers en Beter Presteren, namelijk, de focus op de cyclische wijze van het opbrengstgericht werken, rekenen en taal als vliegwiel voor kwaliteit en schoolontwikkeling, de vertaalslag van het analyseren en interpreteren van data naar het handelen van de leerkracht in de klas en de rol van de schoolleiding en het middenmanagement (ib'ers, coördinatoren en innovatoren). Ze heeft verder het belang onderstreept van de verspreiding

De internationale bijeenkomst op woensdag 6 februari 2013

en borging van de opbrengsten van het project Schoolcijfers.

Het middagprogramma stond in het teken van de schoolpraktijk en was met name bedoeld voor leerkrachten en intern begeleiders. Saskia Boerkamp van Obs De Plevier heeft het systematisch cyclisch werken met data besproken dat gericht is op het verhogen van leerrendementen. Zij heeft een beeld getoond van hoe De Plevier op basis van het bestaande leerlingvolgsysteem ParnasSys en zelf ontwikkelde materialen systematisch werkt aan het evalueren en verhogen van de kwaliteit van het onderwijs. Zij benadrukt dat het belangrijk is om duidelijke doelen te stellen en te formuleren. Ook moet er een veilige leeromgeving gecreëerd worden waarin leerkrachten zich kunnen ontwikkelen in datageletterdheid. Directie en intern begeleiders zijn bruggenbouwers.

Inger Trommel van Obs De Notenkraaker heeft aangegeven dat haar school naar betere leerlingenprestaties streeft op het gebied van begrijpend lezen. Een manier die deze school heeft ingezet om het begrijpend leesonderwijs op hun school te verbeteren is opbrengstgericht werken en het versterken van het handelingsrepertoire van leerkrachten. Leerkrachten van groep 3 tot en met 8 worden door het projectteam Schoolcijfers getraind in het analyseren, interpreteren van data rondom begrijpend lezen en het gebruiken van de analyses voor het inrichten onderwijs.

De discussie na afloop van de presentaties stond voornamelijk in het teken van het spanningsveld tussen het gebruiken van toetsresultaten door scholen om onderwijs te verbeteren, en de manier waarop de Inspectie van het Onderwijs de toetsresultaten gebruikt om een oordeel te geven over de kwaliteit van het onderwijs op de school. De norm die de Inspectie hanteert, ligt hoog. Zou die niet aangepast moeten worden? Staat de

Inspectie open voor het vele werk dat de school verricht om de kwaliteit te verbeteren? Verder kwam naar voren dat een sterk punt van het trainingsprogramma van het project Schoolcijfers is dat het zich goed richt op de houding van de leerkrachten. Het projectteam van de universiteit van Twente dat trainingen in datagestuurde werken verzorgt voor docenten in het voortgezet onderwijs geeft aan dat het cyclisch handelen in het voortgezet onderwijs vaak al wordt toegepast. Verschil met het Schoolcijfersproject is dat de vraagarticulatie en het onderzoeken van het probleem ook onderdeel van de training is.

De Scholen en hun voortgang

Het Landje

Leerkrachten in groep 3 en 4 op Het Landje ervaren hoge werkdruk wat betreft het afnemen van toetsen. Het Landje wilde graag dat leerkrachten gemotiveerd zijn om schooldata rondom technisch lezen te analyseren, interpreteren en verwerken in een groepsplan, en hier handelingsbekwaam in worden. Op Het Landje is het trainingstraject gestart met de intern begeleiders en de leerkrachten van de groepen 3 en 4. Ongeveer iedere drie weken is er afwisselend een kernteambijeenkomst en een werkbijeenkomst. De werkbijeenkomsten zijn bijeenkomsten waarin leerkrachten, onder begeleiding van het kernteam, leren hoe zij met de data die zij verzamelen op het gebied van aanvankelijk en technisch lezen goed kunnen begrijpen en gebruiken. In een eerste oefening zijn door middel van feiten en fabels begrippen besproken die je tegen kunt komen wanneer je data gaat bestuderen, zoals soorten data, (het verschil tussen) methodegebonden en methode-onafhankelijke (CITO-)toetsen, en vaardigheidsscores. In een volgende oefening hebben leerkrachten geprobeerd deze begrippen, rondom datageletterdheid, te verbinden aan het vak van technisch lezen. Leerkrachten hebben leerdoelen op het gebied van technisch lezen, verschillende toetsen die de technische leesvaardigheid meten, en vaardigheidsscores op een tijds-/leerlijn van groep 3/4 geplaatst. Zij realiseerden zich onder andere dat doelen, data en toetsen een geheel vormen: Je werkt met jouw leerlingen aan de tussendoelen technisch lezen, op een gegeven moment meet je met behulp van een toets waar het niveau van de leerlingen zich bevindt op de leerlijn technisch lezen, en dit wordt uitgedrukt in een vaardigheidsscore. Aan de hand van een fictieve dataset en een voorbeeldanalyse, hebben zij eigen recente groepsdata beschreven, geanalyseerd, en geïnterpreteerd. Ze hebben nagedacht over hoe hun groep als geheel presteert in verhouding

tot de normaalverdeling van CITO, welke verschillen er zijn tussen de resultaten van verschillende toetsen, welke informatie de data over het eigen onderwijsaanbod geven. Momenteel verwerken leerkrachten de analyse en interpretatie van de recente data in een groepsplan voor de komende onderwijsperiode. Ze bepalen aan de hand van de recente data hoe zij de leerlingen verdelen over de verschillende arrangementen, aan welke doelen zij de komende periode gaan werken, hoe het leerstofaanbod er voor de verschillende arrangementen eruit zal zien etc. Ze hebben hiervoor een vragenset aangeboden gekregen die hen helpt om alle onderdelen van het onderwijsleerproces in dit groepsplan te verwerken. De training voor de leerkrachten van groep 1 en 2 heeft grotendeels dezelfde opzet, maar gaat ook in op de specifieke factoren die een rol spelen bij het toetsen in groep 1 en 2.

De Notenkraaker

Openbare basisschool De Notenkraaker uit Hoogvliet heeft zich aangesloten bij het project Schoolcijfers om de resultaten voor begrijpend lezen te verbeteren. De schoolleiding en het projectteam Schoolcijfers willen dit bereiken door de leerkrachten te trainen in het invoeren van relevante data in ParnasSys, in het analyseren van deze data en in het opstellen van een groepsplan op basis van deze data. De school werkt met de methode Nieuwsbegrip en de leerkrachten zijn reeds getraind in het werken met deze methode. Voor technisch lezen hebben de leerkrachten al eens datamuren opgesteld en groepsplannen geschreven. Het trainingstraject op De Notenkraaker komt deels overeen met het trainingstraject op Het Landje. Na een uitgebreide intake en voorbereidende bijeenkomsten met het kernteam is gestart met een training aan alle leerkrachten. In de eerste trainingsbijeenkomst heeft het projectteam door middel van feiten en fabels begrippen besproken zoals

De Scholen en hun voortgang

soorten data, relevante data voor begrijpend lezen, (het verschil tussen) methodegebonden en methode-onafhankelijke (CITO-) toetsen, en vaardigheidsscores. Vervolgens hebben de leerkrachten, aan de hand van een fictieve dataset en een voorbeeldanalyse, groepsdata beschreven, geanalyseerd en geïnterpreteerd. Ze hebben nagedacht over hoe die fictieve groep als geheel presteert in verhouding tot de normaalverdeling van CITO, welke verschillen er zijn tussen de resultaten van verschillende toetsen en wat dat zegt over de groep. Tijdens de kernteambijeenkomsten wordt, naast het ontwikkelen en evalueren van de trainingen, gezocht naar een oplossing voor het ontbreken van periodedoelen voor begrijpend lezen en wordt gewerkt aan een visie op een groepsplan begrijpend lezen voor De Notenkraker. In de volgende trainingsbijeenkomst gaan de leerkrachten de recente data van de eigen groep analyseren en interpreteren. Vervolgens bepalen zij aan de hand van deze data hoe zij de leerlingen verdelen over de verschillende arrangementen en beantwoorden zij vragen omtrent aspecten van het onderwijsleerproces. De antwoorden op deze vragen leveren input voor een groepsplan begrijpend lezen.

Vierambacht

Basisschool De Vierambacht werkt dit schooljaar met het project Schoolcijfers aan de datageletterdheid van leerkrachten op het gebied van rekenonderwijs. Aan het begin van het schooljaar zijn door onderzoekers van het project Schoolcijfers gesprekken gevoerd met de schooldirectie en de twee rekencoördinatoren van de Vierambacht. Daar werd de beginsituatie op het gebied van planmatig opbrengstgericht werken en de datageletterdheid van de leerkrachten besproken. De Vierambacht is al een paar jaar bezig met opbrengstgericht werken. Vorig schooljaar is er op teamniveau (onder andere) intensief aandacht besteed aan het schrijven

van groepsplannen. Uit de gesprekken kwamen twee vragen voort. Voor de groepen 1/2 was de vraag gericht op het verzamelen, verwerken en bewaren van relevante data op het gebied van rekenen voor kleuters. Voor de groepen 3 tot en met 8 ging het om het op efficiënte wijze verzamelen en verwerken van data in groepsplannen die het rekenonderwijs richten en sturen.

Er is gestart met de groepen 1/2. Samen met het kernteam van de school heeft het projectteam Schoolcijfers in een aantal bijeenkomsten een registratiesysteem ontwikkeld. Tijdens dat proces kwamen allerlei aspecten van datageletterdheid aan de orde: welke data verzamel je rondom rekenen in de onderbouw, welke doelen streef je na in de groepen 1 en 2, waar baseer je de doelen op, welke data moeten bewaard blijven, hoe maak je vorderingen zichtbaar? Het was bijzonder om te zien waar je allemaal over moet nadenken en wat er afgesproken moet worden om met alle leerkrachten op een eenduidige manier gegevens te registreren. Na de registratie volgt de verwerking van de gegevens in een groepsplan. Ook dat moet worden meegenomen bij het ontwerpen van een registratiesysteem. Het resultaat van de bijeenkomsten is een Excel sheet waarop de rekendoelen van de groepen 1 en 2 verdeeld staan onder domeinen en over een aantal periodes in het jaar. Na registratie is zichtbaar welke doelen welke leerling wanneer heeft behaald. Het registratiesysteem wordt op dit moment uitgeprobeerd en later in het schooljaar geëvalueerd.

Op dit moment wordt met het project Schoolcijfers gewerkt aan de tweede vraag met betrekking tot de inhoud van de groepsplannen rekenen voor de groepen 3 tot en met 8. Bij het bekijken van groepsplannen van diverse groepen kwamen inhoudelijke verschillen naar voren. Samen met de rekencoördinatoren van de onder- en bovenbouw en de directie is het

De Scholen en hun voortgang

groepsplan puntsgewijs bekeken. Daarbij zijn –vanuit Schoolcijfers- onder andere adviezen gegeven over de doelen in het groepsplan, de toetsen die je (wel of niet) kunt gebruiken voor analyse en verwerking in het groepsplan, de plaats van de beschrijving van lesactiviteiten en de aanpak van leerlingen die erg gestegen of gezakt zijn op de (Cito)toetsen.

Op De Vierambacht zijn tot nu toe geen trainingen aan leerkrachten gegeven. Het projectteam is met het kernteam bezig op ontwikkelniveau. Dit levert tijd op om diep op de vraagstelling van de school in te gaan. De rekencoördinatoren zijn op schoolniveau de spil van het project en zullen in de loop van dit schooljaar met het projectteam zorg dragen voor de verdere inbedding en borging van de resultaten van Schoolcijfers op De Vierambacht.

Schoolcijfers binnen de Brede Schoollijn

Brede scholen kennen inmiddels een traditie van ongeveer 20 jaar in Nederland en in feite is er nog steeds een zoektocht gaande naar de echt werkzame bestanddelen voor een brede school. Sinds het rapport van de tijdelijke commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen 2008 is in Nederland een focus op leeropbrengsten ontstaan. Er is geconstateerd dat de extra programma's van brede scholen niet perse extra leeropbrengsten generen. Brede scholen kunnen en moeten in feite na gaan denken hoe ze invulling kunnen geven aan het principe van opbrengstgericht werken. In de Brede Schoollijn van ons Kenniscentrum Talentontwikkeling komen verschillende thema's samen. Eén van de focusgebieden is onderzoek dat gericht is op zoveel mogelijk aspecten rondom de taalverwerving van leerlingen. Het project Schoolcijfers is vanuit die achtergrond een belangrijke onderzoeksopgave. Leerkrachten worden getraind om zich te ontwikkelen op het gebied van opbrengstgericht werken. Datageletterdheid en het leren interpreteren van data vanuit citoscores en ander cijfermateriaal om een verbeterd pedagogisch didactisch repertoire te ontwikkelen of aan te passen is daarbij het achterliggende doel. Daarvoor worden groepsplannen gemaakt die de basis vormen voor (nieuwe) werkvormen om het opbrengstgericht werken te bevorderen. Door deze positionering van Schoolcijfers binnen de onderzoekslijn Brede School wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van het perspectief voor de brede school. Deze werkwijze kan een nieuw en stevig inhoudelijk perspectief geven aan de ontwikkeling van de brede school. Binnen de onderzoekslijn verankeren we dit perspectief door met basisscholen te werken aan het ontwikkelen van leercontexten, waarin verschillende kennisdomeinen (kunst, rekenen, taal, techniek, muziek) met elkaar worden verbonden. Deze verbindingen leiden er toe dat nieuwe werkvormen geen “oude wijn in nieuwe zakken

Schoolcijfers binnen de Brede Schoollijn

worden” maar dat ze er juist toe bijdragen dat kinderen het leren als betekenisvol gaan ervaren omdat ze aansluiten bij hun kennis en belevingswereld. De onderzoeksopgave die hiervoor is gedefinieerd heet “Leren is (g)een kunst”.

Agenda voor de toekomst

1. Woensdag 25 september 2013 Tweede Internationale bijeenkomst Schoolcijfers, een tweede natuur te Rotterdam.
2. In juni verschijnt er een artikel over Schoolcijfers in het Rotterdams Onderwijs Magazine
3. De volgende nieuwsbrief verschijnt half juni

Contact

Liesbeth Beijsterveldt (e.m.van.beijsterveldt@hr.nl)
Anne van der Kooi (a.van.der.kooi@hr.nl)
Bas Oprins (b.a.m.oprins@hr.nl)
Denise van Schelven (d.e.j.van.schelven@hr.nl)
Willem de Vos (w.a.de.vos@hr.nl)

Vormgeving: Peter Jollie

